

## SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 17/2012 vp

### Hallituksen esitys eduskunnalle henkilötietojen käsittelyä Rikosseuraamuslaitoksessa koske- vaksi lainsäädännöksi

*Lakivaliokunnalle*

#### JOHDANTO

##### *Vireilletulo*

Eduskunta on 8 päivänä maaliskuuta 2012 lähettänyt hallituksen esityksen eduskunnalle henkilötietojen käsittelyä Rikosseuraamuslaitoksessa koskevaksi lainsäädännöksi (HE 2/2012 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi lakivaliokuntaan. Lakivaliokunta on 16 päivänä toukokuuta 2012 pyytänyt sosiaali- ja terveysvaliokunnalta lausunnon asiasta.

##### *Asiantuntijat*

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- hallitussihteeri Anne Hartoneva, oikeusministeriö
- neuvotteleva virkamies Pia-Liisa Heiliö, sosiaali- ja terveysministeriö
- ylitarkastaja Vuokko Karsikas, Rikosseuraamuslaitos
- esittelijäneuvos Arja Myllynpää, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira
- lakimies Tuula Kähkönen, Kansaneläkelaitos
- lakimies Ida Staffans, Suomen Kuntaliitto
- johtaja Markku Kojo, Suomen Lääkäriliitto ry.

#### HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa, jolla kumotaan henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annettu laki. Lakiin sisältyy rikosseuraamusalan organisatiouudistusten edellyttämät muutokset. Lisäksi ehdotetaan toteutettavaksi rekistereiden sisältöä ja käsittelyä koskevat muutokset. Tällaisia ovat esimerkiksi mahdollisuus rekisteröidä tuomitun valokuva yksilöintitietoihin seuraamuksen suorittamisen ajaksi sekä tarkkarajaiset tietojen luovuttaminen ja saaminen tilanteissa, joissa Rikosseuraamuslaitos laatii pitkäaikaissankien va-

pauttamismenettelystä annetun lain nojalla arvioon henkilön väkivaltaisuuden riskistä tai suunnittelee ja toteuttaa riskin vähentämiseen tähtävää toimintaa. Esityksessä ehdotetaan myös mahdollisuutta luovuttaa potilasrekisterin tietoja lain tai kirjallisen toimeksiantosopimuksen nojalla terveydenhuollollisia toimenpiteitä suorittavalle muulle kuin Rikosseuraamuslaitokseen virkasuhteessa olevalle terveydenhuollon ammattihenkilölle.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä marraskuuta 2012.

### **Lakivaliokunnan lausuntopyyntö**

Lakivaliokunta on pyytänyt kirjeessään sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnalta lausuntoa siitä, miten esitystä ja oikeusministeriön koosteesiin sisältyviä muutosehdotuksia (erityisesti 12, 15, 16, 19, 20 ja 21 §) on arvioitava sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnan toimialan kannalta.

Lakivaliokunnan lausuntopyynnön liitteenä on oikeusministeriön muutosesitykset 1. lakiehdotuksen säädöksiin.

Ministeriö esittää, että lakiehdotuksen 15 §:stä poistetaan 3 momentti, että 16 §:n 3 momentti täsmennetään kuulumaan: "Henkilötietojen luovuttamisesta *1 momentissa tarkoitetuille viranomaisille* päätetään..." ja että lakiehdotuksen 7 ja 19—21 § muutetaan.

Lakiehdotuksen 7 §:ään ehdotetaan uutta 2 momenttia, jonka mukaan valvonta- ja toimintarekisteriin sisältyy sosiaalityön asiakasrekisteri, joka sisältää tietoja vangin tai täytäntöönpanoyksikköön otetun sosiaalihuollon tarpeesta tai hänen saamistaan sosiaalihuollon palveluista, tukitoimista tai muista sosiaalihuollon etuuksista. Edellä tarkoitettuun sosiaalityön asiakasrekisteriin sisältyvien tietojen luovuttamisesta ja muusta käsittelystä säädetään sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa.

*19 §. Tietojen luovuttaminen Rikosseuraamuslaitoksen potilasrekisteristä.* Sen estämättä, mitä salassapitovelvollisuudesta laissa säädetään, vankien ja täytäntöönpanoyksikköön otettujen terveydenhuollosta vastaava lääkäri tai hänen ohjeidensa mukaan terveydenhuollon muu ammattihenkilö saa ilman rekisteröidyn kirjallista suostumusta luovuttaa potilasrekisteriin talletettuja tietoja seuraavasti:

1) arviointikeskuksen tai vankilan johtajalle taikka hänen määräämälleen Rikosseuraamuslaitoksen palveluksessa olevalle virkamiehelle sellaisia tietoja, jotka ovat välttämättömiä vangin tai täytäntöönpanoyksikköön otetun hengen, terveyden tai turvallisuuden suojaamiseksi taikka muiden henkilöiden hengen, terveyden tai turvallisuuden vaarantumisen estämiseksi;

2) Rikosseuraamuslaitoksen palveluksessa olevalle virkamiehelle sellaisia tietoja, jotka ovat tarpeellisia arvioitaessa vangin tai täytäntöönpanoyksikköön otetun työkykyä hänen sijoittamiseen työhön, opiskeluun tai muuhun toimintaan;

3) pitkäaikaissankien vapauttamismenettelystä annetun lain (781/2005) 1 §:n 2 momentissa tarkoitettujen vangin väkivaltariskiä koskevan arvion ja lausunnon laatimiseksi sekä arvioitujen väkivaltariskien nojalla järjestettävän toiminnan suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi tarpeellisia tietoja.

Edellä 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettuja tehtäviä varten saa luovuttaa myös tietoja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 45 §:ssä tarkoitettuun rikosasian vastaajan mielentilan tutkimukseen perustuvaan lausuntoon sisältyvästä arviossa siitä, onko syytettyä pidettävä erittäin vaarallisena toisen hengelle, terveydelle tai vapaudelle.

*20 §. Oikeus saada tietoja muilta viranomaisilta.* Pykälään ehdotetaan uutta 2 momenttia:

Rikosseuraamuslaitoksella on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömiä tietoja kunnan sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnalta sekä muilta sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 20 §:n 1 momentissa tarkoitetuilta tiedonantovelvollisilta:

1) rikoksesta epäillyn käyttämisestä sosiaali- ja terveyshuollon palveluista sekä työkokemuksista, toimintakyvystä, mahdollisesta päihdeongelmasta tai muista yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon toimintapaikkaan sijoittamiseen liittyvistä seikoista tuomioistuimelle annettavan lausunnon laatimiseksi;

2) alle 21-vuotiaana tehdystä rikoksesta epäillyn elinolosuhteista, päihteiden käytöstä, päihdekuntoutuksesta, mielenterveydestä, mielenterveyspalveluiden käytöstä, mahdollisista lastensuojelutoimenpiteistä ja muista vastaavanlaisista seikoista seuraamusselvityksen laatimiseksi;

3) vangin lähisuhdeväkivallasta, päihdehuollon palveluiden käytöstä ja edunvalvonta-asioista näiden seikkojen huomioon ottamiseksi van-

keusrangaistuksen täytäntöönpanossa sekä vapautumisen valmistelussa.

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitetut tiedot voidaan antaa teknisen käyttöyhteyden avulla siten kuin siitä rekisterinpitäjän kanssa erikseen sovitaan.

*21 §. Oikeus saada tietoja tuomioistuimelta ja Rikosseuraamuslaitoksen ulkopuoliselta terveydenhuollon toimintayksiköltä.* Pykälän 3 momentti ehdotetaan muutettavaksi seuraavasti:

Sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksiköllä on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada muun terveydenhuollon toimintayksikön

potilasrekisterin tietoja pitkäaikaissivankien vapauttamismenettelystä annetun lain 1 §:n 2 momentissa tarkoitetun vangin väkivaltariskiä koskevan arvion tai lausunnon laatimiseksi ja sen nojalla järjestettävän toiminnan suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi Rikosseuraamuslaitoksen täytäntöönpanoyksikössä. Edellä tarkoitettua arvion tai lausunnon laatimiseksi Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksiköllä on oikeus saada Terveysten ja hyvinvoinnin laitokselta tietoja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 45 §:ssä tarkoitetusta rikosasian vastaajan mielentilan tutkimuksesta ja siihen perustuvasta lausunnosta.

## VALIOKUNNAN KANNANOTOT

### *Perustelut*

#### *Yleistä*

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki Rikosseuraamuslaitokselle kuuluvien tehtävien suorittamiseksi tarpeellisten henkilörekisterien pitämisestä ja henkilötietojen käsitlemisestä. Esityksen tavoitteena on saattaa lainsäädäntö ajan tasalle rikosseuraamusalan organisaatiomuutosten jälkeen ja tehdä käytännön toiminnassa tarpeelliseksi havaittuja rekisterisisältöjä ja henkilötietojen käsittelyä koskevia täsmennyksiä. Tavoitteena on myös edistää viranomaisien välistä yhteistyötä. Valiokunta on arvioinut 1. lakiehdotusta lakivaliokunnan lausuntopyyntöön liitettyjen muutosesitysten pohjalta ja puoltaa niiden hyväksymistä seuraavin huomautuksin.

#### *Rikosseuraamuslaitoksen potilasrekisteri*

Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikkö pitää potilasrekisteriä, johon tallettavista tiedoista ja salassapidosta säädetään 1. lakiehdotuksen 12 §:n mukaan potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (785/1992). Perustuslakivaliokunta totesi lausunnossaan, että potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa

säädetään mm. potilasasiakirjoista ja niihin sisältyvien tietojen salassapidosta, mutta lakiin ei sisälly lakiehdotuksen 12 §:ssä tarkoitettuja säännöksiä potilasrekisteriin talletettavista tiedoista ja niiden salassapidosta. Laissa ei ole myöskään säännöksiä perustuslakivaliokunnan muista henkilötietojen suojan kannalta tärkeinä pitämistä sääntelykohteista. Perustuslakivaliokunta piti välttämättömänä täydentää potilasrekisteriä koskevaa sääntelyä näiltä osin, jotta lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää tärkeänä, että Rikosseuraamuslaitoksen potilasrekisteriin sisältyviin potilasasiakirjoihin sovelletaan samoja potilastietojen käsittelyä ja salassapitoa koskevia säännöksiä kuin koko terveydenhuollossa yleisesti noudatetaan. Potilaiden ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden oikeusturvan kannalta on tarkoituksenmukaista, että terveydenhuollon ammattihenkilöt noudattavat heitä muussakin ammattitoiminnassaan velvoittavia säännöksiä, muun muassa potilaslain säännöksiä ja niiden nojalla annettuja soveltamisohjeita. Perustuslakivaliokunnan lausunnon perusteella 1. lakiehdotuksen 12 §:ää on kuitenkin syytä tämentää esimerkiksi seuraavasti:

Rikosseuraamuslaitoksen potilasrekisteriin talletetaan potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (1992/785) 12 §:ssä tarkoitettujen potilasasiakirjain. Potilasasiakirjoihin tulee tallentaa potilasta koskevat tiedot siten kuin mainitussa 12 §:ssä ja sen nojalla säädetään. Potilasasiakirjoihin sisältyvien tietojen salassapidosta säädetään edellä mainitun lain 13 §:ssä.

*Potilasrekisterin tietojen luovuttaminen muille Rikosseuraamuslaitoksessa toimiville*

Voimassa olevan ja hallituksen esityksessä ehdotetun sääntelyn mukaan voidaan ilman rekisteröidyn suostumusta antaa Rikosseuraamuslaitoksen muulle kuin terveydenhuoltohenkilöstölle vain sellaisia potilasrekisteriin talletettuja tietoja, joista ei ilmene sairauden laatu taikka muu terveydentilan tai hoidon yksityiskohta (19 §). Esityksen mukaan luovutus voisi koskea tietoa, jota lääkäri pitää välttämättömänä henkilön hoidon tai kohtelun kannalta taikka henkilön oman tai muiden terveyden ja turvallisuuden suojelemiseksi.

Lausuntopyynnön liitteenä olevan 19 §:n nojalla vankien ja täytäntöönpanoyksikköön otettujen terveydenhuollosta vastaava lääkäri tai hänen ohjeidensa mukaan terveydenhuollon muu ammattihenkilö saa säännöksessä tarkoitetuissa tilanteissa luovuttaa ilman rekisteröidyn suostumusta potilasrekisterissä olevia tietoja. Säännöksen 1 kohdan perusteella mm. vankilan johtajalle voidaan luovuttaa tietoja, jotka ovat välttämättömiä vangin hengen, terveyden tai turvallisuuden suojaamiseksi taikka muiden henkilöiden hengen, terveyden tai turvallisuuden vaaran tullen estämiseksi. Luovutettavaa tietoa ei ehdoteta rajattavaksi vain tietoihin, joista ei ilmene esimerkiksi sairauden laatu.

Säännös on tarpeen muun muassa vakavan tarttuvan taudin leviämisen estämiseksi tai vangin itsemurha-alttiuden huomioon ottamiseksi silloin, kun vanki ei anna suostumusta tiedon luovuttamiseen. Joissakin tilanteissa voi esimerkiksi avun saaminen sairauskohtauksen saaneelle vangille viivästyä tai itsemurhavaaran torju-

minen vaikeutua, jos henkilökunnalla ei ole riittävää tietoa tilanteesta. Sosiaali- ja terveysvaliokunta puoltaa 19 §:n 1 momentin 1 kohdan muo- toilemista lausuntopyynnön liitteen mukaisesti. Valiokunta korostaa, että potilasrekisteritietojen luovutus voi koskea vain säännöksen tarkoi- tuksen kannalta välttämättömiä tietoja ja että sairauden laadun tai terveydentilan yksityiskohtien ilmoittaminen ilman suostumusta on vain harvoin välttämätöntä vangin tai muiden tervey- den tai turvallisuuden suojaamiseksi.

Sanamuotonsa mukaan 19 §:n 1 momentin 2 kohta mahdollistaisi terveydentilaan liittyvien arkaluonteisten tietojen luovuttamisen kenelle tahansa Rikosseuraamuslaitoksen palveluksessa olevalle virkamiehelle, jos tiedot ovat tarpeellisia arvioitaessa vangin tai täytäntöönpanoyksik- köön otetun työkykyä hänen sijoittamiseksi työhön, opiskeluun tai muuhun toimintaan. Py- kälän 1 momentin 3 kohdan nojalla potilasrekis- teristä saa luovuttaa mm. pitkäaikaisvangin vä- kivaltariskin arvioimiseksi tarpeellisia tietoja. Perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaan mainitut tietojen antamisoikeudet on kytkettävä joko välttämättömyysvaatimukseen tai tietosi- sällöt on täsmennettävä ja edellytettävä tietojen tarpeellisuutta, jotta lakiehdotus voidaan käsitel- lä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Sosiaa- li- ja terveysvaliokunta esittää, että tietojen luo- vuttaminen kytketään välttämättömyysvaati- mukseen ja että säännöksissä vielä täsmenne- tään, mille Rikosseuraamuslaitoksen virkamie- hille tietoja voidaan luovuttaa.

*Tietojen käsittelyyn oikeutetut*

Hallituksen esityksessä ehdotetaan 15 §:n 3 mo- mentissa säädettäväksi muiden kuin virkamiehi- nä työskentelevien terveydenhuollon ammatti- henkilöiden oikeudesta käsitellä potilasrekiste- rin tietoja. Oikeusministeriö ehdottaa momentin poistamista. Valiokunta puoltaa säännöksen poistamista tarpeettomana, koska ostopalveluja käytettäessä hoitoon osallistuvilla terveyden- huollon ammattihenkilöillä on oikeus saada hoi- don toteuttamiseksi tarpeelliset tiedot ilman eril- listä suostumusta.

*Sosiaalityön asiakasrekisteri*

Lain 7 §:n 2 momenttiin ehdotetaan säännöstä Rikosseuraamuslaitoksen sosiaalityön asiakasrekisteristä, joka sisältää tietoja vangin sosiaalihuollon tarpeesta ja hänen saamistaan sosiaalihuollon palveluista, tukitoimista ja etuuksista. Säännöksen tarpeellisuus on tarkoitettu arvioida meneillään olevan sosiaalihuollon lainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä. Valiokunta pitää sosiaalityön asiakastietojen käsittelyn kannalta tärkeänä, että lakiin otetaan tässä vaiheessa viittaus sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annettuun lakiin.

Rikosseuraamuslaitoksen sosiaalityön asiakasrekisteri sisältyy lausuntopyynnön liitteen mukaan valvonta- ja toimintarekisteriin. Lausuntopyynnön liitteessä ehdotetun 7 §:n 2 momentin perusteella sosiaalityön asiakasrekisterin tietojen luovutukseen ja muuhun käsittelyyn sovellettaisiin sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain säännöksiä. Valiokunnan käsityksen mukaan tämän olisi syytä käydä ilmi myös tietojen luovuttamista koskevasta 16 §:stä.

Ehdotettu 16 § koskee tietojen luovuttamista Rikosseuraamuslaitoksen täytäntöönpanorekisteristä, yhdyskuntaseuraamusrekisteristä sekä valvonta- ja toimintarekisteristä. Säännöksessä on toisaalta viitattu viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettuun lakiin ja muuhun lainsäädäntöön. Toisaalta siinä luetellaan eri viranomaisten yksittäisiä tehtäviä, joita varten tietoja voitaisiin luovuttaa. Esimerkiksi Kansaneläkelaitoksen tietojensaantioikeudesta on kuitenkin säädetty kutakin myönnettävää etuutta koskevassa laissa erikseen. Päällekkäisen sääntelyn ja tulkintaepäselvyyksien välttämiseksi tulisikin vielä tarkistaa, onko säännöksessä mainituilla viranomaisilla jo jonkin muun lain perusteella

oikeus saada Rikosseuraamuslaitokselta säännöksessä tarkoitettut tiedot.

*Rikosseuraamuslaitoksen oikeus saada tietoja muilta viranomaisilta*

Lausuntopyynnön liitteessä ehdotetun 20 §:n 2 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitoksella on oikeus saada tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömiä tietoja muun muassa kunnan sosiaali- ja terveysviranomaisilta. Tiedot voivat koskea esimerkiksi rikoksesta epäillyn käyttämiä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja ja vangin päihdehuollon palvelujen käyttöä. Säännösehdoituksissa oikeus on rajattu välttämättömiin tietoihin ja määritelty, mihin tarkoituksiin tietoja voidaan pyytää. Valiokunta toteaa, että kunnallisten viranomaisten kannalta on tärkeää, että tietopyyntö yksilöidään ja perustellaan riittävästi, jotta tiedon antamisen perusteet voidaan arvioida asianmukaisesti.

Ehdotetun 21 §:n mukaan Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksiköllä on oikeus saada terveydenhuollon toimintayksikön potilasrekisterin ja mielentilatutkimuksen tietoja pitkäaikaissvankien vapauttamismenettelystä annetussa laissa tarkoitettun vangin väkivaltariskiä koskevan arvion tai lausunnon laatimiseksi ja sen nojalla järjestettävän toiminnan suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi täytäntöönpanoyksikössä. Valiokunta pitää ehdotettua säännöstä tarpeellisenä ja puoltaa sen hyväksymistä.

*Lausunto*

Lausuntonaan sosiaali- ja terveysvaliokunta esittää,

*että lakivaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.*

**StVL 17/2012 vp — HE 2/2012 vp**

Helsingissä 23 päivänä marraskuuta 2012

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

|      |                             |                       |
|------|-----------------------------|-----------------------|
| pj.  | Juha Rehula /kesk           | Lasse Männistö /kok   |
| vpj. | Anneli Kiljunen /sd         | Hanna Mäntylä /ps     |
| jäs. | Sanni Grahn-Laasonen /kok   | Hanna Tainio /sd      |
|      | Arja Juvonen /ps            | Lenita Toivakka /kok  |
|      | Laila Koskela /ps           | Anu Vehviläinen /kesk |
|      | Merja Kuusisto /sd          | Erkki Virtanen /vas   |
|      | Merja Mäkisalo-Ropponen /sd | vjäs. Pia Kauma /kok. |

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Harri Sintonen.